

והראב"ד (ערכין ה, א) כתב טעם הכפיה משום שמצות גאולה באדון וגם משום שמוסיפים חומש. וצריך לומר שהטעם הראשון לבדו אינו סיבה לכפיה, כדמשמע כאן. וב'זבח תודה' נראה שנסתפק בדבר. ונראה טעמו, כי לפי מה שהסיקו לפרש 'אם רצו בעלים מעיקרא... ואם לאו אומר לו הגעתיך' – הרי משמע להפך, שאם אמרו סכום שעם חומשו הוא משתווה לקרן שאמר האחר – אין קדימה מחויבת בבעלים.

דף כח

'ואם החרים את כולם – אינם מוחרמים. דברי רבי אליעזר' – משמע שחכמים חולקים וסוברים בדיעבד אם החרים את כולם – מוחרמים. וכן מבואר בתוספתא. וכן פסק הרמב"ם (ערכין ו, ב) כחכמים ודלא כר"א [ואף על פי שר' אלעזר בן עזריה סובר גם הוא כר"א, כמבואר בגמרא] (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם; כסף משנה ועוד).

'מאדם ולא כל אדם' – היינו עבדים כנעניים, כמוש"כ רש"י. (וכן מבואר בגטין לח:). ומכאן משמע שהעבד קרוי 'אדם', אעפ"י שאין עכו"ם קרויים אדם (לרשב"י). ונפקא מינה לענין טומאת אהל ועוד הלכות. ע' בענין זה במובא בע"ז מב [ובדוחק יש לדחות ששונה 'אדם' הכתוב אצל 'בהמה' שעיקרו בא להגדרת המין ולא לגדר מעלת 'אדם'].

'יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו – תלמוד לומר בהמה – מה בהמה יש לו רשות למוכרה, אף כל שיש לו רשות למוכרה. והלא בתו קטנה יש לו רשות למוכרה, יכול יחרימנה – תלמוד לומר בהמה מה בהמה יש לו רשות למוכרה לעולם...'. יש לדייק שעבדו ושפחתו העבריים אין לו רשות למכרם לאחריים כלל, או ליתנם במתנה, וכפי שפסק הרמב"ם עבדים ד, י (עפ"י קהלות יעקב קדושין כא. [וכ"כ בתפארת ישראל. והמשך הדברים שם אינו מובן]).

יש להעיר הלא שדה מקנה יכול למכור לזמן, ועל כרחך לומר שנקטו 'בתו' והוא הדין לשדה מקנה שיכול למכרה אך לא לעולם, וא"כ יש לומר שהוא הדין לעבד ושפחה. ורק בנו ודאי אין יכול למכרו כלל.

כל אלו אין חל עליהם החרם כלל, אף לא באופן זמני, לא חרמי כהנים ולא חרמי בדק הבית. ואינו דומה למקדש ששדה מקנתו, שחל הקדשו עד היובל – שגזרת הכתוב היא בחרם (עפ"י מנחת חינוך שנו, ד; שפת אמת).

ויש לבאר שגילה הכתוב שעיקר ענינו של החרם הוא החרמת הגוף בהחלט, וזה אין שייך כשהגוף אינו שלו. עפ"י שו"ת חת"ס יו"ד רכה. ומבואר שם וכן במג"ח, שאף חרמי בדק הבית כך גדרם ולכן אי אפשר להחרים שדה מקנה כלל, שלא כהקדש.

וצ"ע, הלא מצינו במשנה להלן שהחרם חל על קדשים הגם שאין הגוף מוחרם אלא להעלותו בדמים, וא"כ גם כאן היה אפשר שיחול על כל זכויותיו שיש לו בחפץ, אלא שגז"כ היא, וא"כ י"ל דוקא בחרמי כהנים, אבל חרמי בדק הבית הריהם כשאר הקדשות.

'באושא התקינו, המבזו אל יבזו יותר מחומש'. ע' במובא בכתובות נ.

'הכי קאמר... שאף ר"ש לא נחלק עליו אלא במטלטלין'. ולשון המשנה 'ודברי ר"ש במטלטלין' יכולים להתפרש 'שדברי ר"ש במטלטלין' כמוש"כ רש"י. וע' במובא לעיל ט. על 'ז' המשמשת כ'ש... בלשון המשנה.

(ע"ב) 'החרים שדותיו – נותנן לכהן שבאותו משמר'. נקט לשון יחיד במקום רבים, אך אין הכוונה שיכול ליתן לאחד מן הכהנים המשמשים במשמר, אלא נותן לכל כהני המשמר ומתחלקת ביניהם – שהרי למדו מגזל הגר ושם הדין שנותן לכולם, כדמוכח בב"ק קי. ונראה שנותן למשמר המשמש בשעת הנתינה ולא דוקא בשעת ההחרמה, דומיא דגזל הגר [ואין לומר שבשעת ההחרמה כבר זכו כהני אותו משמר – כי כל זמן שהם ביד בעלים עדיין לא קנהו כהנים, שהרי הם כהקדש לכל דבריהם]. ומה שכתב הרמב"ם למשמר המשמש בשעת ההחרמה – אפשר שנקט משנתו כשהחרים ונתן מיד (חזון איש בכורות כב,ו).

*

לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה זה עבר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר **מכל אשר לו – ולא כל אשר לו**, כמו שבארו חכמים. ואין זו חסידות אלא שטות, שהרי זה מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות ואין מרחמין עליו. ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים: חסיד שוטה מכלל מכלי עולם. אלא כל המפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומשו. ויהיה כמו שצוו נביאים **מכלכל דבריו במשפט** בין בדברי תורה בין בדברי עולם... (רמב"ם סוף הל' ערכין).

דף כט

למהותו וענינו של ה'חרם'

לפי שישראל הוא העם אשר בחר הא-ל מכל שאר העמים לעבודתו ולהכיר שמו, והם אינם תחת ממשלת המזלות אשר חלק השם לכל שאר העמים, אבל הם תחת ידו של הקב"ה מבלי אמצעות מלאך ומזל, וכמו שכתוב... – ולכן בכל עת היות ישראל מחזיקים בתורתו ומתעטרים בעבודתו – לא תנוח בהם רק טובה ושפע ברכה, ורוח נדיבה וטהורה תסמכם; וההפך, והיא המארה והחרם – על אויביהם ושונאייהם. ועל כן, כי יקצר רוח אחד מהם ויוציא מפיו לשון קללה וחרם על ממונו וקרקותיו שהם תחת הברכה – הודיעו הכתוב שאי אפשר לו להוציאו מרשות המבורך לרשות אחר, לפי שכל אשר לישראל, שהם חלק השם – לו הוא, ומה שקנה עבד קנה רבו; אבל מכל מקום, אחר שידענו באמת כוונת המחרימים להוציא אותו הדבר מרשותו – ראוי להשלים חפצו וישוב ברשות אדוניו ויהיה קדש. וזה שאמר הכתוב בסמוך **כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת**, שענינו על דרך הפשט שהמחרימים מן האדם שאינו שלו, כגון הנלחמים על אויביהם שנודרים נדר **אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתו את עריהם** – שימותו, כי שאר האומות אינם בתוך מעין הברכות, כמו שאמרו. ולשון 'חרם' נתפס עליהן ופועל בהם. וכן פרש הכתוב הזה הרמב"ם ז"ל על צד הפשט. ואף על פי שיש בכתוב מדרשות רבים – שבעים פנים לתורה, וכולם נכוחים למבין. ומזה השורש הוא מה שאמרו ז"ל, שכל אשר ללויים ולכהנים, בין קרקע בין מטלטלין – אין מחרימין אותם, כלומר שאפילו אמר הכהן או הלוי על שדהו שיהא חרם – אין נתפס בו כלל, כי הוא כשוכן בית אדוניו מקום הברכה והחסד והטוב, וכל יש לו – לשם הוא; ובתוך הברכה, אין מקום לחרם חלילה' (ספר החינוך שנו).